

ETP grupas nostājas dokuments :

EIROPAS APRŪPES STRATĒGIJA

2021. gada jūlijs

Aprūpe tiek sniegta un saņemta visā Eiropā un tādējādi ir daudzu eiropiešu uzmanības centrā. Ģimenes un kaimiņi nepārtraukti sniedz atbalstu un nodrošina aprūpi tiem, kam tā nepieciešama, sākot no bērniem līdz personām ar invaliditāti un/vai ilgstošām slimībām un vecāka gadagājuma cilvēkiem. Ikviens no mums kādā dzīves brīdī ir kādu aprūpējis un, visticamāk, aprūpēs arī kādu citu. Tas ir viens no svarīgākajiem punktiem mūsu sabiedriskajā līgumā starp paaudzēm. Ieguldījumi aprūpē ir ne tikai morāla nepieciešamība saskaņā ar Eiropas vērtībām, bet arī sniedz būtisku labumu sabiedrībai, tostarp veicina saliedētību un nostiprina ģimenes un piederības sajūtu, kā arī sniedz izaugsmes iespējas gan aprūpētajiem, gan aprūpētājiem.

Tomēr Eiropā ir dažādi aprūpes modeļi, kas turpina attīstīties un mainīties saskaņā ar mūsdienu dzīves realitāti un izaicinājumiem. Covid-19 pandēmija apliecināja aprūpes un atbalsta pakalpojumu sniegšanas nozīmi, uzsverot, ka nozarei trūkst finansējuma un darbinieku gan formālā, gan neformālā vidē. Kļūva skaidrs, ka aprūpes pienākumi rada spiedienu uz aprūpētajiem un ģimenēm un ka visā Eiropas sabiedrībā ir vērojama būtiska nepieciešamība pēc pārmaiņām. Līdztekus būtiskām demogrāfiskajām pārmaiņām un aizvien pieaugošajai sieviešu lomai sabiedrībā daudzās Eiropas valstīs ir vajadzīgi ievērojami ieguldījumi un reformas aprūpes nozarē. Šobrīd diskusijās galvenā uzmanība ir jāpievērš darba un privātās dzīves līdzsvaram, lai nodrošinātu ģimenes dzīves kvalitāti, to, ka tiek ņemta vērā sieviešu kā aprūpētāju loma, un pēc iespējas labāku aprūpi visiem, kam tā nepieciešama.

ETP grupa uzskata, ka indivīdiem un viņu ģimenēm ir tiesības izvēlēties vislabāko un piemērotāko aprūpes veidu, ko atbalsta viņu

ģimene, draugi un kaimiņi, kā arī medicīnas un sociālie speciālisti. Mēs pilnībā respektējam to cilvēku tiesības uz pašnoteikšanos un patstāvību, kuriem nepieciešama aprūpe vai atbalsts. Mēs esam pārliecināti, ka ikviens aprūpētājs un cilvēks, kam nepieciešama aprūpe, zina, kas viņam ir vislabākais, ņemot vērā katra cilvēka īpašos apstākļus, un ka atbalsts būtu jāsniedz personai vis tuvākajā līmenī, neatkarīgi no tā, vai tas ir vietējais, reģionālais vai valsts līmenis, atkarībā no apstākļiem katrā valstī. Tomēr rīcība Eiropas līmenī atsevišķās jomās var sniegt unikālu Eiropas pievienoto vērtību, papildinot dalībvalstu darbības un ievērojot subsidiaritātes principu. Mēs atzīstam ieguvumus, ko sniedz Eiropas Savienības augstie sociālās aizsardzības standarti¹, tostarp aprūpes jomā, nodrošinot vienlīdzīgas iespējas visiem. ETP grupa cenšas likt lietā šo pievienoto vērtību, pamatojoties uz Eiropas sociālo tiesību pilāru, lai pēc iespējas labāk izmantotu to, kas ir Eiropas Savienība un ko tā var piedāvāt aprūpētāju un aprūpējamo atbalstam. **Līdz ar to ETP grupa aicina izstrādāt Eiropas aprūpes stratēģiju, lai gan atbalstītu aprūpētāju darbu, gan garantētu, ka pēc iespējas tiek nodrošināta palīdzība aprūpētajiem un cilvēkiem, kam vajadzīgs atbalsts.**

Lai gan Eiropas aprūpes stratēģija varētu piedāvāt pamatpieeju, ņemot vērā visu veidu aprūpes kopējās iezīmes, patiesībā katram aprūpes veidam būs nepieciešamas atsevišķas un konkrētas darbības. Tomēr sinerģijai starp atsevišķām darbībām būs izšķiroša nozīme, vēl vairāk attīstot un nostiprinot paaudžu savstarpējo sapratni un pozitīvu pieeju novecošanai un sociālajai iekļaušanai. Turklāt aprūpes politika un novecošanas

¹ Pieci pamatelementi izaugsmei un nodarbinātībai. PPE 2015. gada nostājas dokuments.

politika būtu pienācīgi jāsaskaņo un tajās būtu jāņem vērā demogrāfiskās pārmaiņas, vienlaikus pienācīgi izmantojot senioru ekonomikas pievienoto vērtību.

Ir jāpievērš īpaša un konkrēta uzmanība neformālajiem aprūpētājiem, ņemot vērā viņu lielā mērā neatzīto un neapmaksāto darbu. ETP grupa atzīst šīs aprūpētāju grupas īpašo situāciju un uzsver, ka ir gan individuālā, gan sabiedrības līmenī jāatzīst šo sieviešu, vīriešu un bērnu būtiskā loma un nozīmīgais ieguldījums mūsu sabiedrībā.

Kas?

Lai gan juridiskā atbildība un kompetence sociālās politikas jomā galvenokārt gulstas uz dalībvalstīm un lai gan pienācīgu aprūpes sistēmu reformu īstenošanai jānotiek valsts līmenī, plašāka diskusija ES līmenī var sniegt būtisku ieguldījumu kopīgu pieeju izstrādē un papildināt valstu centienus.

Nemot vērā, ka aprūpes nozarē strādājošie Eiropas Savienībā ir ļoti mobili, kopēja Eiropas pieeja papildus dalībvalstu politikai varētu radīt būtisku pievienoto vērtību.

Aprūpes sniegšana ir sarežģīta, daudzveidīga un ļoti atšķirīga visā ES, radot bagātīgu un daudzveidīgu ainavu: dažādās dalībvalstīs ir dažādas aprūpes piedāvājuma sistēmas un pastāv atšķirības sniegtās aprūpes kvalitātē (dalībvalstu iekšienē un starp tām, starp privātām un publiskām struktūrām, pilsētu un lauku apvidiem, dažādām vecuma grupām), ir pieejami sadrumstaloti un nesalīdzināmi dati un pastāv atšķirīga pieeja attiecībā uz to, kurš ir atbildīgs par aprūpes pienākumu veikšanu, un atšķirīga izpratne par valsts lomu. Tomēr pastāv arī daudzas līdzības.

Mainīgās demogrāfiskās tendences visā ES rada problēmas aprūpes nākotnei, proti, līdz ar sabiedrības novecošanu cilvēki dzīvo ilgāk un saskaras ar sarežģītām veselības vajadzībām, kā arī samazinās dzimstības līmenis un tādējādi arī darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju skaits, vienlaikus palielinoties darba dzīves ilgumam. Tas attiecīgi rada papildu spiedienu uz publiskajiem izdevumiem. Tomēr plašāka sieviešu iesaistīšana darba tirgū sniedz iespēju stiprināt sieviešu ekonomisko neatkarību, kas nozīmē zemākas bezdarba radītās izmaksas dalībvalstīm un mazāku atkarību no sociālās politikas. Turklāt veselības un sociālās aprūpes nozarē nākamo 10 gadu laikā ir iespējams nodrošināt līdz pat 8 miljoniem darbvieta², radot jaunas ekonomiskās iespējas un veicinot izaugsmi un nodarbinātību. Tā kā aprūpes darbam ir vajadzīgas tādas prasmes kā empātija un spēja uzturēt per-

soniskas attiecības, ir maz ticams, ka automatizācija ietekmēs šīs darbvieta, tādējādi garantējot šīs nozares drošību nākotnē. Turpmāka aprūpes nozares attīstīšana ļaus pienācīgi reaģēt uz sabiedrības vajadzībām.

Turklāt visā Eiropā priekšstatu un kultūras normu dēļ sievietes ir atbildīgas par lielāko daļu aprūpes pienākumu veikšanu³ un bieži vien aprūpē vienlaikus gan bērnus, gan vecāka gadagājuma cilvēkus, tādējādi radot "aprūpes plaisu", kas ievērojami veicina nodarbinātības atšķirības starp dzimumiem. Sievietes ES kā izplatītāko iemeslu darba laika samazināšanai vai aiziešanai no darba tirgus norāda bērnu⁴ vai radnieku⁵ aprūpi. Turklāt darba tirgus horizontālā un vertikālā segregācija ir saasinājusies, jo sievietes veic īstermiņa, nepilna laika vai nestabilu un pat neformālu darbu⁶, ko var pielāgot aprūpes grafikam, un šī situācija tieši ietekmē viņu īstermiņa un ilgtermiņa ienākumus un veicina vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirības. Tas samazina dalībvalstīs iekasēto nodokļu apjomu un iemaksas pensiju fondos. Turklāt arī rodas papildu izdevumi sociālo pabalstu un veselības aprūpes izmaksu veidā. Jo īpaši ilgtermiņā šādas karjeras izvēles būtiski skar aprūpētāja ekonomisko neatkarību vecumdienās, ietekmējot sieviešu un vīriešu pensiju atšķirības un radot nabadzības risku.

Visbeidzot, iespējai dzīvot patstāvīgi un pēc iespējas ilgāk savās mājās vajadzētu būt visiem iedzīvotājiem īstenojamai vēlmei un mērķim. Līdz šim aprūpe institucionālā vidē dažās dalībvalstīs bieži vien ir bijusi norma un tā joprojām ir ļoti izplatīta visā Eiropas Savienībā. Tomēr ir sākusies pāreja uz vietējo aprūpi, ko vajadzības gadījumā atbalsta valsts dienesti un medicīniskās un sociālās aprūpes speciālisti. Tā kā ES dalībvalstīs un Savienība kopumā izvērtē aprūpes pakalpojumu nākotni un to, kas ir nepieciešams, ir jāapsver, kā vislabāk atbalstīt cilvēkus, lai viņi varētu palikt savās mājās pēc iespējas ilgāk. Progress digitalizācijas un digitālo veselības rīku jomā var palīdzēt atvieglot patstāvīgu dzīvi.

² Eiropas Komisija, Zaļā grāmata par novecošanu. 2021. gada janvāris.

³ 92% sieviešu Eiropā norāda, ka viņas sniedz aprūpi citiem. Avots: Padomes secinājumi "Samazināt vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirību: apmaksāta darba un neapmaksāta aprūpes darba novērtējums un dalīšana", Brisele, 2020. gada 2. decembris.

⁴ 58% no visiem bērnu aprūpētājiem ir sievietes. Avots: EIGE, 2019. gads.

⁵ 62% no neoficiālajiem vecāka gadagājuma cilvēku vai personu ar invaliditāti aprūpētājiem ir sievietes. Avots: EIGE, 2019. gads.

⁶ Neformālo aprūpētāju vidū strādā 42% sieviešu, savukārt vīriešu vidū šis īpatsvars ir 56%. Avots: EIGE, 2019. gads.

Kādā veidā?

Lai gan Covid-19 pandēmijas laikā aprūpētāju darbs ir bijis priekšplānā, patiesībā aprūpētāji ir snieguši atbalstu un aprūpi savām ģimenēm, draugiem un kaimiņiem paaudzēm ilgi. Viņu ikdienas realitāte un viņiem uzticētie pienākumi ir vērtība, ar ko Eiropa var patiesi lepoties. Visi formālie un neformālie aprūpētāji ir pelnījuši vairāk nekā uzslavu. Tādēļ ETP grupa aicina:

- > izstrādāt **Eiropas aprūpes stratēģiju** ar spēcīgu dzimumu dimensiju, kas paredz holistisku un mūžilgu pieeju aprūpei, vienlaikus paredzot īpašus pasākumus un darbības kā aprūpētājiem, tā arī tiem, kas saņem aprūpi gan formāli, gan neformāli mājās. Šajā stratēģijā cita starpā būtu jāņem vērā dzimumu līdztiesības stratēģija un Eiropas stratēģija invaliditātes jomā, un tai būtu jāpapildina dalībvalstu darbības, pienācīgi ievērojot subsidiaritātes principu. Tā vispusīgi pievērstos cilvēku aprūpei un tās mērķis būtu uzlabot sadarbību un koordināciju attiecībā uz jebkādiem finanšu līdzekļiem un pasākumiem, kas Eiropā sniedz labumu gan aprūpētājiem, gan cilvēkiem, kas saņem aprūpi. Turklāt tās mērķis būs palielināt sieviešu līdzdalību darba tirgū un nodrošināt ilgtermiņa stratēģiskus ieguldījumus tiem, kam vajadzīga aprūpe, un viņu aprūpētājiem.

Šādā stratēģijā būtu jāietver:

Dati

- > Regulāra visaptverošu un publiski pieejamu datu vākšana par aprūpētāju un aprūpējamo personu (bērnu, vecāka gadagājuma cilvēku un personu ar invaliditāti) stāvokli, sadalot šos datus pēc dzimuma, vecuma, sniegtās vai saņemtās aprūpes veida un apstākļiem, kādos tā notiek (privāti vai publiski). Tas kalpotu par stratēģijas pamatu. Turklāt šāda ES mēroga datu vākšana varētu būt pamats aprūpes rādītājam nākotnē.
- > ES mēroga pētījums, lai novērtētu aprūpētāju vajadzības katrā dalībvalstī ar mērķi vienoties par skaidru un plašu formālās un neformālās aprūpes definīciju.

Dzimumu līdztiesība un darba un privātās dzīves līdzsvars

- > Pētījumi par aprūpes ekonomisko vērtību, ņemot vērā izmaksas, ko rada sieviešu nodarbinātības samazināšanās vai aiziešana no darba tirgus, un tās ietekmi

uz vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirību samazināšanu.

- > Efektīvas darba un privātās dzīves līdzsvara politikas pieņemšana visās dalībvalstīs, lai vēl vairāk aizsargātu ģimenes dzīvi, par pamatu ņemot Darba un privātās dzīves līdzsvara direktīvu, kurā ir noteikti Eiropas minimālie standarti attiecībā uz aprūpi, paternitātes atvaļinājumu un bērna kopšanas atvaļinājumu Būtu cieši jāuzrauga šīs direktīvas pareiza transponēšana un īstenošana.
- > Priekšlikums Padomes ieteikumam par aprūpes sniegšanu.
- > Dalībvalstis tiek aicinātas izskatīt un kopīgiot paraugpraksi attiecībā uz to, kā vislabāk atbalstīt sabiedrības grupas ar īpašām aprūpes vajadzībām, tostarp vientuļos vecākus, vecākus ar bērniem ar smagām slimībām, piemēram, vēzi, un bērnus ar invaliditāti.
- > Dalībvalstis tiek aicinātas izskatīt un kopīgiot paraugpraksi attiecībā uz to, kā pensiju shēmās atspoguļot laikposmus, kas veltīti aprūpes pienākumiem, lai samazinātu un visbeidzot novērstu sieviešu un vīriešu pensiju atšķirības.

Aprūpe un nodarbinātība

- > Mērķtiecīga darba ņēmēju prasmju pilnveide un pārkvalifikācija, lai ņemtu vērā pieaugošo nodarbinātības potenciālu aprūpes nozarē, cita starpā izmantojot Prasmju programmu Eiropai, Prasmju pilnveides paktu, ESF+, Jaunatnes nodarbinātības iniciatīvu, Taisnīgas pārkārtošanās fondu un programmu "ES - veselībai".
- > Aprūpētāju prasmju atzīšana, izmantojot sertifikācijas procesu, lai uzlabotu viņu piekļuvi apmācībai, informācijai un konsultācijām par atbalstu, aprūpi un pasākumiem pienācīga aprūpes un privātās dzīves līdzsvara nodrošināšanai dalībvalstu līmenī, ļaujot uzlabot prasmju savstarpēju atzīšanu. Šādā sistēmā varētu ņemt vērā Eiropas kredītpunktu pārneses un uzkrāšanas sistēmu (ECTS).
- > Pasākumi ar mērķi panākt oficiālu statusa piešķiršanu neformālajai aprūpei un tās atzīšanu dalībvalstu līmenī, veicinot piekļuvi sociālā nodrošinājuma sistēmām, plašāk izmantojot aprūpētāju atvaļinājumu un atzīstot prasmes un karjeras attīstības iespējas. Būtiska nozīme ir darba un privātās dzīves līdzsvaram un atslogošanas pakalpojumiem gan aprūpētājiem, gan cilvēkiem, kuriem nepieciešama aprūpe. Attiecībā uz publiskajiem ieņēmumiem dalībvalstīm būtu jāizpēta, kā vislabāk formalizēt nodarbinātību un līdz ar to ieņēmumu iekasēšanu šajā jomā, tostarp

jāapsver nodokļu atskaitījumu sistēmu ieviešana un pakalpojumu kuponu izmantošana.

- > Pasākumi aprūpētāju arodveselības un darba drošības aizsardzībai.

ES fondu izmantošana

- > Visām dalībvalstīm vajadzētu veicināt modernas, kvalitatīvas un vietējas infrastruktūras izveidi un pakalpojumu un aprūpes sniegšanu, lai nodrošinātu kvalitatīvu agrīno pirmsskolas izglītību un bērnu aprūpi, kā arī vecāka gadagājuma cilvēku un personu ar invaliditāti un/vai ilgstošām slimībām aprūpi. Šādiem pakalpojumiem jābūt pieejamiem un cenas ziņā pieejamiem, ņemot vērā ģeogrāfiskos un demogrāfiskos apstākļus.
- > Ir jāveicina ES fondu, tostarp Atveseļošanas un noturības mehānisma, programmas "ES – veselībai" un Eiropas strukturālo un investīciju fondu (ESI fondu), ieguldījumi aprūpes infrastruktūrā, kā tas bieži uzsvērts konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos. Būtu jāuzrauga un jāizvērtē ES izdevumi aprūpes jomā.
- > Ir jāizpēta jauni aprūpes modeļi, kuros apvienoti projekti, kas vērsti uz vairākām paaudzēm un sociālu iekļaujoši projekti, piemēram, bērnu, personu ar invaliditāti un vecāka gadagājuma cilvēku aprūpes jomā, un kurus dalībvalstis varētu apsvērt kā inovatīvas pieejas.
- > Ir jāizmanto digitālie risinājumi, lai varētu pilnībā atbalstīt tos, kam nepieciešama aprūpe, un viņi varētu dzīvot neatkarīgi un patstāvīgi, tostarp jānodrošina pielāgota veselības aprūpe un uz cilvēku vērsta aprūpe, izmantojot piemērotus rīkus, piemēram, kvalitatīvu datu apmaiņu, progresīvu pētniecību un ārstēšanu pāri robežām.

Mērķi

- > Padomes ieteikuma par Garantiju bērniem pieņemšana.
- > Barselonas mērķu pārskatīšana un ES fondu pieejamība šo mērķu sasniegšanai.
- > Visām dalībvalstīm ir jānosaka ES mēroga mērķi attiecībā uz ilgtermiņa aprūpes pakalpojumiem. Tie stila un struktūras ziņā būtu līdzīgi Barselonas mērķiem.
- > Vienota Eiropas neformālās aprūpes definīcija, kuras pamatā ir paraugprakses apmaiņa, paredzot iespēju to pieņemt oficiāli.
- > Eiropas Komisija tiek aicināta apsvērt, vai ir lietderīgi noteikt, lai uz sociālās aprūpes pakalpojumu publisko iepirkumu attiektos Publiskā iepirkuma direk-

tīvā noteiktie pienākumi, jo, neraugoties uz centieniem vēl vairāk atvērt tirgu, pārrobežu iepirkuma līmenis joprojām ir ļoti zems.

- > Kopīgu Eiropas pamatnostādņu izstrāde pārejai no institucionālās aprūpes uz aprūpi dzīvesvietā un instrumentu kopuma par Eiropas Savienības fondu izmantošanu izstrāde, Komisijai darbojoties kā platformai paraugprakses apmaiņai attiecībā uz pierādījumos balstītiem, inovatīviem risinājumiem, jauniem modeļiem un rīkiem tādas aprūpes sniegšanai, kas veicina sociālo iekļaušanu un sapratni starp paaudzēm.